

הרב אליהו יהודה רוזנטל

מח"ס אמרי דעה

קאי. ושכרו בעוה"ב הוא המשך הכתוב והאכלתיך נחלת יעקב אביך וגו' כדמשמע מהמדרש הנ"ל].

וליישב הקושי הנ"ל דאמאי לא תני ליה במשנה דפאה נראה לענ"ד ליישב עפ"מ שם הרמב"ם בפיה"מ דבתחילה הקדים דאיכא במצוות ב' חלקים א' בין אדם למקום, והשני בין אדם לחברו, ובהמשך דבריו כתב שם בזה"ל: וכשיעשה האדם המצות המיוחדות לנפשו יגמלהו הקב"ה עליה לעוה"ב וכו'. וכשיעשה האדם המצות התלויות בתועלת בני אדם זה עם זה כמו כן תחשב לו לצדקה לעוה"ב לפי שעשה המצות, וימצא טובה בעוה"ז בעבור שנהג מנהג הטוב בין בני אדם וכו' ע"ש בהמשך דבריו.

ומשמע מדברי הרמב"ם דהטובה שמקבל בעוה"ז הוא כעין מדה כנגד מדה על ההטבה שהטיב עם בנ"א ומיהו על המצוה מקבל שכרו בעוה"ב. ונמצא דשבת חלוק מהנך דמתני' דבשבת הא ליכא חלק דהטיב בזה עם בנ"א אלא דעל המצוה בעצמה מקבל שכר בעוה"ז יתר על השכר הצפון לעוה"ב וכלשונו של הרמב"ם הנ"ל, ומיושב שפיר דלא תני ליה תנא דמתני' דפאה דחלוקין הם הדברים בעיקר ענין הפירות בעוה"ז וכמשנ"ת וא"ש.

בענין פירות בעוה"ז על שמירת השבת
ב"מוריה" כסלו תשס"ג עמ' קל"ו הביא הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א דברי המדרש בשמו"ר דבשבת איכא למעליותא דאוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב. וז"ל המדרש בעת שאדם שומר שבת וכו' ולא עוד אלא כל מה שאתה אוכל אינו אלא מן הפירות אבל הקרן קיימת לו לעוה"ב שנאמר והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי' ה' דבר, ע"כ. ובפי' יפ"ת שם נתקשה דאמאי לא הוזכר שבת בכלל הנך דמתני' דפאה דקתני התם אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב וכתב דתנא ושייר, והגאון הנ"ל הוקשה לו דמאי שייר דהאי שייר ועוד דהא "אלו" תני. והנה דברי המדרש הנ"ל לכאורה הוא המקור לדברי הרמב"ם בסוף הלכות שבת (פ"ל הט"ו) דכתב שם בזה"ל: וכל השומר את השבת כהלכתה ומכבדה ומענגה כפי כחו כבר מפורש בקבלה שכרו בעוה"ז יתר על השכר הצפון לעוה"ב שנאמר אז תתענג על ה' והרכבתיך על כמותי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי' ה' דבר, ע"כ. ומשמע דמקורו נאמן מהמדרש הנ"ל, נ' ומשמע קצת דכנגד העונג והכבוד זוכה לעונג וכבוד שהוזכרו בהך קרא ולענין הפירות דעוה"ז

הרב ישראל דנדרוביץ

מכון דרכי שמחה, ערד

קורות חייו "סדר אליהו" שנכתב על ידו. ואמינא שמן הנכון להמשיך בבירור מקחו של הגאון האדר"ת בספיקו המחודש הנ"ל בגליונכם החשוב ולהגדיל תורה ולהאדירה. ובראשית כל יצויין כי מה דמספקא ליה להאדר"ת האם אכן אמרינן, פשיטא ליה לבעל הערוך השולחן (או"ח סי' רנ, סק"ג):

בענין מצוה בו יותר מבשלוחו לענין אשתו
(א) בגליון "מוריה" (אדר תשס"ב) העיר לנכון ידידי הר"ש אלברט הי"ו שספיקו של הגאון האדר"ת שזכיתם להדפיס מכת"י (בגליון "מוריה", כסלו תש"ס), האם אמרינן לגבי אשתו מצוה בו יותר מבשלוחו, או דילמא אשתו כגופו, כבר הוזכר על ידו בספר

מוריה, שנה עשרים וחמש, גליון ג—ה (רצא—רצג), אדר ראשון תשס"ג

"ואצלינו נשותינו עושות ומכינות בעצמן לכבוד שבת ואשתו כגופו".

(ב) ומשכבר הימים ראיתי בספר מגדים חדשים (וייס. עמ"ס שבת קיט, א) שהביא להוכיח איפכא מדברי הערוה"ש, ומהא דרב ספרא מחריך רישא ורבא מלח שיבוטא, דמבואר במס' קידושין (מא, א) שעשו כן משום מצוה בו, ולכאור' מדלא הוה סגי להו שנשותיהם יעשו, על כרחך דאף לגביהם אמרינן מצוה בו.

והנראה לדחות הראיה, דהנה ענין זה דרב ספרא ורבא מייטנין לה נמי במס' שבת (קיט, א) ומוכא שם גם דרב הונא מדליק שרגי, וכבר נתחבטו הקדמונים הלא מצות הדלקת הנר בערבי שבתות מוטלת על האשה, וראה בהגהות חכמת שלמה להמהרש"ל מה שכתב בזה בשם תוס' ארוכים ומ"ש מדיליה, וראה עוד לכ"ק מרן אדמו"ר האמרי אמת זיע"א במכתבי תורה סי' קיט.

והיעב"ץ בהגהותיו כתב תירוץ פשוט והגון: "רב הונא היה מדליק שרגי — בימים שהיה שרוי בלא אשה, או בשעה שיולדת וחולה או שאר מקרים שהיו מעכבים את אשתו מלקיים ההדלקה", וא"כ איכא למימר דאף שאר הדברים המובאים בגמ' הוא כדוגמת זה, ולעולם הנשים היו עושים זאת מדין אשתו כגופו, אולם כשלא היה ביכולתם, היו האמוראים עצמם עושים זאת. (ג) גם אולי יש לומר שלעולם הנשים עשו זאת, אולם מכיון שאמרינן דאשתו כגופו, לכן מיחשיב בגמ' כאילו הם עצמם עשו זאת, והחידוש כאן שהם לא נתנו זאת לעבדיהם, והיינו דקמ"ל בגמ' שעל האדם לעשות את צורכי השבת, בעצמו או ע"י אשתו, ולאפוקי מנתינת עשייתו לעבדים.

וענין זה שכוונת הגמ' למעט עבדים ולא נשים, מפורש יוצא ממרן הבית יוסף בשו"ע שכתב (או"ח ריש סי' רנ): "ישכים בבוקר ביום הששי להכין צרכי שבת ואפילו יש לו כמה עבדים לשמשו ישתדל להכין בעצמו",

ומבואר שמעוט הגמ' הוא מעבדים ואין כל ראייה לנשים.

(ד) וענין זה דאשתו כגופו אי אמרינן בו דחשיב כמצוה בו, מסתבר לומר שהוא תלוי במה שדנו האחרונים לגבי מצוה בו בפועל ועבד, וראה להמחנה אפרים בהלכות שלוחין (סי' יא) שכתב להדיא שבפועל שידו כיד בעה"ב וכ"ש עבד, חשיב כאילו הוא עצמו עסוק במצוה.

וראה בשדי חמד (כללים, מערכת המם, אות נז) שדן בענין זה, והביא ההוכחה מהא דאמרינן שהאמוראים עשו בעצמם לכבוד שבת ולא נתנו לעבדיהם.

ועפ"ז לכאור' נדחה דברינו האחרונים, שהרי עבדים בודאי מתמעט, והלא תוקפם ההלכתי של עבדים ונשים שווה הוא שכן בשניהם אמרינן דידם כידו, ואם לענין עבדים לא מהני שיחשב כמצוה בו מסתבר שלא יועיל לענין נשים נמי.

אלא שיתכן לחלק בסברא, שהרי ענין המצוה בו הוא שלא יאמר אדם שאינו רוצה לפגום כבודו כשעושה בעצמו משום שהעשיה בעצמו הוא כבוד המצוה, וא"כ שאני אשה מעבד שהעבד כשעושה הטירחא להמצוה, אין רואים כבוד להמצוה, שהרי הוא עושה את כל המלאכות, ומשא"כ באשה דאמרינן (יבמות סב, ב) שמכבדה יותר מגופו, עדיין הוא כבוד להמצוה.

(ה) ויש להעיר שאם נתפוס שלא אמרינן באשה שמקיימים מצוה בו, יתיישב מה שהעיר הגר"ד פארדו בשושנים לדוד גבי הא דתנן במצות סוכה: "כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו וכו'", מה קמ"ל דתני אדם, והוא תירץ דקמ"ל שלא יניח לתקן הסוכה ע"י אשתו משום שענינה צרות. ועל עצם הדבר דנקט דאדם למעוטי אשה, כבר האריכו בזה האחרונים, וראה בספר קהלת יעקב (אלגאזי, חלק לשון חכמים אות ז) שנסתפק בזה, ומה שדן בדבריו הגר"י ענגיל בבית האוצר (ח"א כלל יג) והגר"ש

מוריה, שנה עשרים וחמש, גליון ג—ה (רצא—רצג), אדר ראשון תשס"ג

קרוב רואה את הנגעים וכו', ונודע קושית המפרשים דלכא' גם משה קרוב כאהרן, והול"ל חד טעמא דקרוב בתרוייהו.

והגה"ק רבי יעקב אריה מראדזימין זיע"א בספרו בכורי אביב (פר' תזריע) הביא בזה יקה סהדותא לתרץ זאת בזה"ל: "ואני שמעתי מאדו"מ הרה"ק רש"ב זצ"ל מפשיסחא שאמר שאצל משה רבינו לא שיין לומר קרוב, דלא היה בגדר איש כלל רק מלאך כעליונים, א"כ לא שיין קורבה לגביה. וי"ל הפירוש, דקרבת הוא מחמת שורש אחד והוא יוצא מכלל אנשים." [וראה בשו"ת אבני ציון ח"א סי' לח, שכתב יסוד זה מדיליה, והפליא שם לפלפל בזה בטוב טעם].

ואם נאמר שכוונת הגמ' באומרה מצוה בו יותר מבשלוחו הוא לאשמעין אפילו למעוטי נשים, אתי שפיר אמאי לא הביאו הראיה ממשרע"ה, שכן אצלו בטלו כל דיני הקורבה ופשוט שעליו היה לעשות בעצמו, ואת הראיה למצוה בו הביאו דווקא מאותם שיש להם דיני קורבה, שאם עשו בעצמם ולא נתנו אפי' לנשותיהם, מוכח דמצוה בו יותר מבשלוחו.

שניאורסון בגליון "מוריה" (אדר תשס"ב מדור הערות והארות), ורק אציין שבס' מכתב לחזקיהו להשד"ח על אתר הסכים עם השושל"ד בזה.

ולהג"ל יתכן שמכיון שבעשית הסוכה נקטו כמה שיש בזה מצוה, ואכ"מ להאריך בזה, לכן קמ"ל שיעשה בעצמו ולא יתן לאשתו לתקן כיון שלא יקיים מצוה בו.

(ו) עוד יש להעיר ולהוכיח אליבא דהשיטה שבאשה לא מקיימים מצוה בו, דהנה בהגהות ברכת שמעון (להגר"ש שניאורסון, נדפס בסוף ספרו ברכ"ש עמ"ס שבת, ושם בדף קיט, ב) העיר מדברי הגמ' במס' שבת (פח, א) גבי משה רבינו שביום ששי לא היה לו פנאי משום טורח שבת, ומשמע מזה שגם משה רבינו היה טורח לשבת בעצמו, עכ"ד. ולכא' א"כ צריך ביאור מדוע באמת לא מייתנין אף ממעשה רב זה של אדון הנביאים ראה שמצוה בו יותר מבשלוחו.

ויתכן לומר ע"פ הגמ' במס' חולין (קא, ב): "מיתיבי, מרים מי הסגירה, א"ת משה הסגירה משה^{אוצר החכמה} זר הוא ואין זר רואה את הנגעים, וא"ת אהרן הסגירה אהרן קרוב ואין

הרב יקותיאל רוזנפלד

בני-ברק

מצוות חביבות עליהן

ב"מוריה", שנה כ"ד, אלול תשס"ב, עמוד קפ"ה, מובאת תמיהה מ"קונטרס פליאות", בלשון זו, "איתא בסוכה מ"א ע"ב, למה לי למימר שלקחו באלף זוז, להודיעך כמה מצוות חביבות עליהן, יש לדקדק בתיבת 'עליהן', והיה צריך לומר על ר"ג שהוא נתן אלף זוז, אבל לא על אלו שהיו עמו ויצאו באתרוג שלו, ומלשון 'עליהן' משמע דעל כולן היו מצוות חביבות ואין מוכח דבר זה, וצ"ע. (שו"ת קרית ארבע חו"מ סי' ג')."

נראה לפשוט את התמיהה מהמובא בגמרא ב"ב יד, א, בענין כתיבת ספר תורה, אורכו כהיקפו, "רב אחא בר יעקב כתב חד, אמשכיה דעיגלי ואיתרמי ליה, יהבו ביה רבנן עינייהו ונח נפשיה", משמע מהגמרא שאין לעשות מצוה מהודרת באופן חריג, אם הדבר לא יהיה מקובל על סביבתו, ויעורר קנאה. כעין זה מצאנו בגמרא בקשר לתפילת רבי נחוניא בן הקנה, "ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חבריי", ופירש רש"י במקום, "ולא אכשל וישמחו חברי על כשלוני, הרי רעות שתים שיבאו על ידי

מוריה, שנה עשרים וחמש, גליון ג—ה (רצא—רצג), אדר ראשון תשס"ג